

ЦРКВА СВЕТОГ НИКОЛАЈА У ЕЧКИ

др Љиљана Фијат
Војвођанска банка а.д.
Нови Сад

Апстракт: Српска православна црква у Ечки је један од најстаријих сачуваних споменика културе у Банату. Сматра се да су је изградили Срби 1711. године, након велике сеобе и изгона из Србије 1690. године. Црква је посвећена Св. Николају, па је црквена слава 9. маја по старом или 22. маја по новом календару. У оригиналу је сачуван само двосливни кров од шиндре. Кров звоника је, иакође, покривен шиндром, а урађен је у барокном стилу, па представља реткост, јер није уобичајено у црквеној архитектури да се нови облици покривају старим материјалима. У цркви се налази део старе иконостаса из 1744. године, рад Недељка Појовића Шербана, чијим је делима обележена епоха сликарског стваралаштва на територији Тамишког Баната. Иконостас је добро очуван и налази се делимично и у Музеју у Зрењанину. У цркви се чува и иконостас у барокној резбарији, који је сликао Теодор Појовић 1786. године. Црквени дарови потичу из различитих периода, а од посебне значаја је неколико старих сребуља. С обзиром на велики културно – историјски значај, решењем власи 1948. године црква је стављена под заштитну државе, а 1981. године проглашена је општенародним добром.

Кључне речи: Ечка, црква, Св. Николај, културно-историјски значај, спомен 1711. године

„Негде мора бити лепшег живота, ведрине, догађаја, што се сливају као чисти и хладни, пријатни, пенушави слапови. Одселити се треба зато, отићи некуда, смирити се негде, на нечем чистом, бистром глатком као што је површина дубоких, горских језера. Живети по својој вољи, без ове страшне збрке, идући за својим животом, за који се беше родио. Идући нечем ванредном, што је, као и небо, осећао да све покрива.“

(Црњански, М.: 2004, Сеобе, стр. 187.)

Увод

Због ратних пустошења мало се података сачувало, па је историја насеља Ечка до средњег века оскудна. Сматра се да је село са неколико десетина кућа настало у XII веку, у време турске владавине. Поуздано се зна да је Ечка крајем средњег века била у области Торонталске жупаније. Године 1439. је ушла у састав бечејског властелинства, кад је деспот Ђурађ Бранковић држао Бечкерек и Бечеј. Ечка се као српско насеље у Банату помиње у Крушевском поменику

1660-6. године, и то под именом Хечка. Ово име се задржало до половине XVII века. Декретом цара Карла III из 1718. године, Ечка, заједно са другим околним селима, улази у састав Бечкеречког дистрикта. Године 1781. спахија Лазар Лукач, родом Јерменин, купио је овај посед од Хазбуршког двора за 217.000 флоринти и добио уједно племство са предикатом „де Естка“.¹ Срби су, после Словака, били најстарији становници Ечке. До организоване колонизације у Банату,² у Ечки су живели већином Срби придошли у XV веку и за време Велике сеобе 1690. године, под Арсенијем Чарнојевићем, а касније Арсенијем IV Јовановићем-Шакабендом. Сматра се да је овде била српска парохија јер су ечански Срби имали своју цркву и свештеника пре него што је Лазар купио спахилук. Ово се види и по гробовима око цркве, са једва читљивим писмом.

Српска православна црква је посвећена Светом Николају³ и један је од најстаријих сачуваних споменика културе у Банату. Време зидања цркве није тачно утврђено, али се рачуна да је могуће да је богомоља подигнута 1711. година. Овај храм је потресне скромности и сугестивно подсећа на амбијент и атмосферу романа *Сеобе* Милоша Црњанског.

Српска православна црква

Црква Светог Николаја се налази у Београдској улици и најстарији је грађевински објект у селу. Београдска улица је била центар насеља у којем су живели Срби, па се, и до данашњих дана, за њу задржао назив „српски сокак“. Време зидања цркве није тачно утврђено. Претпоставља се да је црква подигнута 1711. године, на основу натписа „Спомен 1711. године“, који се налази на старом иконостасу. Овај иконостас се налазио прикован над Крстионицом све до 1883. године, када је црква реконструисана. Данас се део старог иконостаса Царске двери, са представом Благовести и записом 1744 (године) и Ше(р)бан зуграф Поп(о)в(и)ћ (сликара) налазе у градском музеју у Зрењанину. Недељко Поповић Шербан је својим делима обележио епоху сликарског стваралаштва на територији Тамишког Баната. У Музеју су и део фриза од две плоче са по пет апостола.

Првобитни изглед српске православне цркве је непознат, али се претпоставља да је била нижа и ужа од садашње. Зидана је од набоја и бусења и била је облепљена блатом и споља и изнутра. Могуће је да је грађена по узору на цркве

1 Ђоровић, В. наводи да је породица Лазар добила, у периоду од 1804. до 1815. године, племство и назив „гроф д'Ечка“ на основу заслуга на бојном пољу Михајла, сина Лазара Лукача, који је погинуо у ратовима са Наполеоном [видети 4, стр. 21.].

2 Колонизација Баната је започета у време аустријског цара Карла III и трајала је скоро 140 година. Банат су населили Швабе из Баварске, Немци са Рајне, Мозела, Виртејберга, Хесена, Румуни из Ердеља, Французи и Хелвечије, Бугари, па чак и Шпанци [*Ibid.*, стр. 18.].

3 Никола Мирликијски (грчки: Николаос, Николаос; рођен око 270. године, умро 6. децембра 343. године), познат и као Свети Никола Чудотворац, је био епископ Мире Ликијске у Малој Азији (данашња Турска). Живео је у 4. веку у граду Мира. У хришћанству се поштује као светитељ и чудотворац. Свети Никола је заштитник морепловаца, трговаца, стрелача, деце, и студената у Грчкој, Русији, Македонији и Србији.

брвнаре, које су се у то време градиле по Србији. Црква се пружа у правцу исток-запад и архитектонски је врло једноставна. Западна страна цркве одаје утисак барокне, док остале стране здања остављају утисак старе црквене грађевине. Од певнице даље к олтару и на зидовима до олтара црква је од непечене цигле (черпића), што сведочи о каснијем проширивању цркве. На дограђивање цркве указује и несразмерни однос пропорција првог старог иконостаса и икона, које се налазе на зиду женске преграде. Такође, могуће је да су дашчани свод са хором и звоником дело касније интервенције. Изнад западног зида цркве накнадно је подигнут запат, у опеци.

Црква Св. Николе у Ечки (фотографија: Ервин Газдај)

У оригиналу је сачуван само двосливни кров од шиндре. Кров звоника је, такође, покривен шиндром, а урађен је у барокном стилу, па представља раритет, јер није уобичајено у црквеној архитектури да се нови облици покривају старим материјалима. Црква је једнобродна, са петостраном олтарском апсидом и два мала правоугаона певничка простора, који излазе у поље из равни јужног и северног зида цркве. Изнад припрате, у висини зидова, пет хоризонталних греда чине конструкцију дрвеног пода хора и дрвени скелет звоника. На зидове је ослоњен полуобличасти дашчани свод.

Према попису сликарских и вајарских дела [5, стр. 28.] у цркви се налазе:

- Иконе са старог иконостаса: Исус Христос, Богородица Одигитрија, Јован Претеча, Распеће; део фриза Деисиса са апостолима Петром и Павлом.
- Иконостас, који је сликао Теодор Поповић 1786. године;⁴ начинио га је у укусној барокној резбарији.
- Скол: Символи – Надежде; Вере; Воздржанија; Цјеломудрија.

⁴ Момировић, М. сматра да је нејасно да ли је нови иконостас, сачињен 42 године након Шербановог, начињен из разлога што је тада подигнута нова црква од бољег материјала, или из тежње за савременом, китњастом и сјајном унутрашњом декорацијом [видети: 7, стр. 14.]

- Престоне иконе: Св. Никола; Богородица са Христом; Исус Христос; Св. Јован Крститељ.
- Двери: Благовести (царске).
- Изнад двери: Св. Ђорђе убија аждају; Нерукотворени образ; Св. Димитрије.
- Централна икона: Крунисање Богородице.
- Апостоли: 12 допојасних фигура (у два реда).
- Пророци: 12 допојасних фигура (у два реда).
- Распеће, Богородица, Јован Богослов.
- Архијерејски трон: Св. Никола.

Црквени дарови потичу из различитих периода. Међу старим богослужбеним књигама ту се налази и неколико старих србуља [1, стр. 64]: Празнични минеј: Божидара Вуковића из 1538. године; Октоих - петогласник Божидара Вујовића из 1573. године; Псалтир са часловцем – Божидара Вујовића (1519-1520. године); Требник (молитвеник) – Јеронима Зогуровића, издат 1570. године у Венецији; Рукописни октоих – из 1827. године, писан на руско-словенском језику; Престоно Јеванђеље – штампано у Москви 1741. године, а даровано цркви у Ечки 1744. године. Постоји још одређен број црквених књига штампаних од 1784. до 1854. године.

У порти уз зидове цркве налазе се спомен обележја посвећена свештеницима који су службовали у Ечки: Јефтимију Јовановићу (1772.), Лазару Матејевићу (1772.), Јовану Мишковићу (1799.), Христифору Симеуновићу (1809.) и Дмитру Саран (1767.), за кога се претпоставља да је био сеоски кнез.

Да не би постали Лазарови кметови, многи Срби су напустили своје поседе у Ечки и отишли у Војну границу, понајвише у Ченту 1783/1784. године.⁵ У Ечки је остало 40–50 српских кућа. С обзиром на то да су многе куће остале пуне и земљишта напуштена, спахија насели Румуне из села Мацедонија код Рудне према Темишвару, а касније је насељавао и Немце, из разних села. Срби су примили Румуне у своју цркву. Свештенци су били и Румуни, а богослужење је вршено на оба језика, наизменично, по недељама. Испрва су Срби држали десну певницу, а Румуни леву, а после обрнуто. Изградњом нове православне цркве, 1855. године (1844-1854), Срби и Румуни и даље имају заједничко богослужење у новој цркви, али су се 1874. године Срби оделили од Румуна⁶ и вратили својој старој цркви, где и данас обављају Божију службу. Нова црква постаје власништво Румуна. Године 1877. Ечка је проглашена за самосталну црквену општину.

С обзиром на велики културно – историјски значај, решењем власти 1948. године црква је стављена под заштиту државе,⁷ а 1981. године проглашена је општенародним добром.⁸ Црква је више пута реконструисана. Рађене су поправке

⁵ Момировић, М. наводи да набавка 12 минеја руског издања из 1784. године сведочи о добром материјалном стању ечанске цркве, па доводи у питање тачност података о масовном исељавању Срба из Ечке у Ченту [*Ibid.*].

⁶ Приликом поделе Румуни су исплатили Србима 7.248 форината, Србима је остала једна парохијска сесија, а гробље је остало и до данашњих дана заједничко.

⁷ Решење број 216 од 11. фебруара 1948. године, број регистра 12, Београд.

⁸ „Службени лист АПВ“, број 28 од 30.12.1991. године.

кровне конструкције, као и конзерваторски радови у унутрашњости цркве. У црквеној порти подигнута је 1994. године спомен чесма са мермерном плочом на којој су уписана имена њених ктитора. На плацу преко пута цркве подигнута је и нова парохијска кућа.

Закључак

Православна црква Св. Николаја у Ечки је културно добро од великог значаја. Ускоро ће се обележити 300 година од изградње овог споменика културе; истовремено, то ће бити и подсећање на Велику сеобу Срба, и то не само на прелазак из једног места у друго, већ на велика људска кретања уопште.

Литература:

1. Антов, А. (1998): *Сеоске и салашарске цркве у Војводини, Едиција културно-историјска баштина Војводине (ИВХ књиџа)*, „Црква Светог Николаја у Ечки“, КИД ПЧЕСА, Нови Сад.
2. Библиотека посебна издања, књига број 20 (1995): *Велики Бечкерек, Петровград и Зрењанин*, Зрењанин.
3. Црњански, М. (2004): *Сеобе*, Школска књига, Нови Сад.
4. Ђоровић, В. (1986): *Монографија Ечке 1711-1986.*, ГРО „Будућност“.
5. Друштво музејских радника Војводине, секција историчара уметности (1981): *Попис сликарских и вајарских дела у друштвеном поседу и приватној својини на подручју Баната*, Нови Сад.
6. Ердељановић, Ј. (1992): *Срби у Банату*, Матица српска „Прометеј“, Нови Сад.
7. Милошевић, М., Момировић, П. (1957): *Грађа за проучавање споменика културе Војводине*, „Црква у Ечки“, Завод за заштиту и научно проучавање споменика културе Аутономне Покрајине Војводине, Нови Сад.
8. Поповић, Ј. Д. (1967): *Срби у Војводини, књиџа прва*, Матица српска, Нови Сад.
9. Шимшић, А. (1998): *Сеоске и салашарске цркве у Војводини, Едиција културно-историјска баштина Војводине (ИВХ књиџа)*, „Историјат градње и рестаурације цркве Светог Николе у Ечки“, КИД ПЧЕСА, Нови Сад.
10. Шимшић, А. (2000): *Сеоске цркве и гробља у Војводини*, „Спомен обележја у порти цркве Свети Никола у Ечки“, КИД ПЧЕСА, Нови Сад.

CHURCH OF SAINT NICHOLAS IN EČKA

Ljiljana Fijat
Ph.D. of Economics,
Vojvodjanska banka Ltd. Novi Sad

Abstract: *Serbian Orthodox Church in Ečka is one of the oldest preserved cultural monuments in Banat. It is considered that it was built in 1711 by Serbs, after a great migration and exodus from Serbia in 1690. The church is dedicated to the Saint Nicholas, and the church's slava is on May 9th according to the old or on May 22nd according to the new calendar. Only the two basin roof of wooden pieces are preserved from the original building. The roof of the belfry is also covered by wooden tiles, and it is done in Baroque style. Therefore it presents a rarity, because it is not common in the church architecture to cover new shapes with old materials. There is a part of the old iconostasis from 1744, the work of Nedeljko Popović Šerban, whose works mark the epoch of painting creation on the territory of Tamiš's Banat. The iconostasis is well preserved and a part of it is in the Museum of Zrenjanin. The iconostasis in Baroque engraving is also kept in the church, and it was painted by Theodor Popović in 1786. The church's gifts originate from different periods, and a few old books are of great importance. Regarding its great cultural and historical significance, the church is under protection of the state according to the Decision of the authorities in 1948, and it is declared as the national estate.*

Key words: *Ečka, church, Saint Nicholas, cultural-historical importance, monument from 1711*